

TEEKOND ROOMA LINNA

PUTEOLI • MAANTEED MÕÕTES

ÕELDAKSE, ET KÕIK TEED VIIVAD Rooma. Ent vali hoolega, millist teed mööda minna, eriti aga millal minna. Lähed liiga vara, pead talvetormi käes vastutuult rühkima. Lähed liiga hilja, on pidustused ja vaatamängud juba läbi ning kõik, kel vähegi võimalik, suvekuumuse eest Baiae merekuurorti või Toscana mägede jahedusse pagenud. Eriti hilised rändurid saabuvad just esimesteks rõsketeks sügisilmadeks – väga ebatervisliku linna kõige tervistkahjustavamaks ajaks.

Lühidalt öeldes: teekonda peab hoolikalt planeerima. Mida teadlikum on rändur, seda vähem ootab teda teel ebameeldivaid üllatusi. „*Festina lente!*” („Rutta aeglaselt!”) ütlevad roomlased, ja see on hüva nõu. Kus sa ööbid? Millega maksad? Milliseid transpordivahendeid

*Olime rõõmsad, et siia jõudsite,
ja veel rõõmsamad, et saime ära
minna. Tahame jälle näha Roomat
ja oma koduseid kaitsevaime.*

GRAFITI POMPEJIS, CIL, 4.1227

leiad? Vastused võivad mõnikord olla päris üllatavad. Roomlaste maailm asub meist kahe tuhande aasta kaugusel, ent rabab oma edu-meelsusega.

Alusta sellest, et kindlusta endale Roomas juba eelnevalt ööbimiskoht. Selleks paku ulualust ja külalislahkust sinu kodulinna külastavale roomlasele. Roomlased on suured rännumehed ja teistest vaat et kitsimadki rahakoti raudu paotama. Ühtlasi

on neil üliarenenud tänumeel, ja kui sõlmid roomlasega külalislahkusele (*hospitium*) rajatud sõprussidemed, kutsub ta sind vastutasuks peaaegu kindlasti endale külla, kui juhtud Rooma sattuma. Seetõttu tabab iga roomlast võõrsil innukate toidu ja peavarju pakkujate tulv. Külalise lühiajalise majutamise väike vaev tasub end ära ja on üks parimaid

viise kindlustada endale vastuvisiidil keisrilinna enam-vähem samasugune kohtlemine.

Roomas elada ei ole odav, ja juba sinna jõudmine läheb kalliks. Kuigi impeeriumi keskosas peetakse avalikku korda ja üldiselt ei tarvitse ränduril teeröövlitega kembelda, leidub küllaga väiksemaid vargaid ja kelme, kes peavad rännumehi kergeks saagiks.

Enamik roomlastest rändureid kannab raha kotiga kaelas või vööga ümber keha. Hüva mõte on võtta teele kaasa võimalikult väike summa ja saada ülejäänud raha kätte alles Roomas.

See käib nii. Igal suuremal veonduse ja kauplemisega tegeleval ühendusel on välismaal kontor ning nii mõnelgi majanduslikult meelestatud linnal leidub üle kogu impeeriumi esindajaid, kes hoolitsevad rännuteele asunud kaaskodanike käekäigu ja ärihuvide eest.

Otsi üks äriettevõtte, millel on Roomas kontor, ja vii sinna selline summa raha, mida sa plaanid Iga-vees Linnas ära kulutada. Kokkulepitud protsendi eest (ära unusta hoolega tingida!) annab ettevõtte esindaja sulle kviitungi, mille võib nende Rooma kontorist rahaks vahetada. Siis ei pea reisil palju raha

kaasas kandma ja lisaks ei tarvitse päralt jõudes näha vaeva müntide vahetamisega Rooma valuuta vastu (vt *Rahavahetamine*, lk 72).

Et kiiremini edasi jõuda ja ööbimise pealt raha kokku hoida, on mõttekas läbida reisi esimene etapp meritsi, sihtkohaks Puteoli sadam Campania maakonnas, mõnepäevase teekonna kaugusel Roomast lõunas. Merereisi korraldamiseks mine lähimasse sadamasse ja räägi kaubaveoagentidega. Parim valik oleks varakevadine aeg ja koht kau-

balaeval, mis toimetab lasti Capuasse. Kiirema reisi jaoks otsi viljaveolaev, mis läheb otse Rooma lähedasse Ostia sadamasse, aga sel juhul kaotad võimaluse reisida Rooma linna

mööda Via Appiat, mis on vaieldamatult kuulsaim antiikaja maantee.

Kui mõni üksik Aadria merd ületav praam välja arvata, pole reisisilaevu üldiselt olemas. See-eest võtab enamik kaubalaevu reisijaid peale ning tubli kaubaveoagendi teenused tähendavad ühtlasi seda, et sa ei satu mõne südametunnistusega kapteni meelevalda, kes sinu maise omandi endale krabab ja sind üle parda poetab, niipea kui laev ulgumerele jõuab. Piraatlus on küll märgatavalt vähenenud –

*Kuldehted võta kaasa, aga
hoia, et need kellelegi silma ei
hakkaks.*

ROOMA SÖDURI KIRI ENNE
NAISE KÜLLATULEKUT

selle kõrgaeg oli Rooma vabariigi ajajärgu viimastel aastatel –, aga kaugeltki mitte iga laev ei ole süüst puhas!

Kui sadamast väljumise päev on kindlaks määratud, võib sul, olenevalt elukohast, vaja minna väljasõiduviisat. Uuri hoolega järele, kui palju viisa maksab. Näiteks impeeriumi idaosas kõigub hind kaheksast kuni saja kaheksa drahmini sõltuvalt sellest, kes sa oled ja kui vääruslikuks peavad provintsi asehalduri ametnikud sind kohaliku majanduse edendamisel. (Nii nagu keiserliku bürokraatia puhul ikka, on nende pisikeste probleemide lahendamisel suur abi õigel ametikohal töötavast „sõbrast”, seega uuri – muidugi delikaatselt – järele, kui palju sellise sõbra soetamine maksab.)

Laevale võta kaasa enda proviant. Joogivee ja toiduvalmistamiseks vajamineva veekoguse saad kaptenilt ning kui oskad ilusasti küsida või peale maksta, lubab ta sul ehk kasutada laeva kambüüsi, kus vahel tohivad reisijad või nende teenrid süüa vaaritamas käia. Järgmisel lehel olev tabel näitab meresõitudeks minimaalselt kuluvat aega, ent ebasoodsate tuulte ja halva ilma

tõttu võib juhtuda, et reis venib oodatust märksa pikemaks või lõpeb sootuks ettenägematus sihtpunktis.

Kui roomlase kuuldes meresõidust rääkida, hakkab ta häälekalt õhku ahmima ja vangutab kurvalt pead. Roomlane on sündinud maarott, vette läheb ta ülima vastumeelsuse ja sünge veendumusega, et see on küll viimane asi, mida ta ilma peal teeks. Vahemere põhja langenud iidsete

laevavakkide arvukus tõendab, et paljude roomlaste jaoks jäigi see elu viimseks teoks. Ehk tekib rännumehel soov lehitseda Petroniuse *Satiriconi* ning lugeda rõõmuküllasest merereisist ja meresõitja kurvast saatusest ...

Tasakesi lainetel õõtsudes triivis kalda poole surnukeha. Jäin kurvalt seisma ja hakkasin pisarsilmi uurima truudusetut merd ning hüüdsin valjusti: „Võib-olla ootab teda kusagil muretu naine, võib-olla poeg, oskamata tormi kahtlustada, küllap jättis ta maha oma isa või kellegi, keda ta teeles asudes suudles. Selline on siis surelike ettevõtmiste lõpp, selline on suurte plaanide ots. Näe, kuidas ta nüüd seal lainetel sõidab!”

PETRONIUS, *SATIRICON*, 115

MEREREISIDEKS MINIMAALSELT KULUV AEG

Marsruut	Meremiilide arv (1 meremiil = 1852 m)	Päevade arv
Rhegium – Puteoli	175	1,5
Aafrika – Ostia	270	2
Kartaago – Sürakuusa	260	2,5
Tauromenium (Sitsiilia) – Puteoli	205	2,5
Massilia (nüüd Marseilles) – Ostia	380	3
Põhja-Hispaania – Ostia	510	4
Aleksandria – Efesos (Kreekas)	475	4,5
Korintos – Puteoli	670	4,5
Aleksandria – Messana (Sitsiilia)	830	6–7
Kartaago – Gibraltar	820	7
Heraklese sambad (Gibraltar) – Ostia	935	7
Aleksandria – Puteoli	1000	9

Petroniuse süngetest mõtteavaldustest hoolimata jõuab meresõit kõnealusel perioodil kõrgpunkti ega saavuta samasugust õitseaega enam terve järgneva aastatuhande jooksul. Noil kaugetel aegadel olid supertankeriteks Aleksandriast teed alustanud hiigellaevad; igaüks neist võis pardale võtta sada või kaks-sada reisijat ja 350 tonni Egiptuse teravilja. Enamik rändajaid leppis tagasihoidlikuma alusega – umbes sellisega nagu *Europa*, ühe Pompeji maja seinakrohvile jäädvustatud prahi- ehk kaubalaev. *Europa* oli umbes 21 meetrit pikk, kõrge ahtri ja vööriga. Edasiviivaks jõuks oli suur nelinurkne raapuri, laeva tüüriti ahtriaeru abil. Ainult kaptenil oli laevas eraldi eluruum. Reisijad

magasid laevatekil, nii nagu ka orjadest koosnev meeskond.

Mitte ükski kapten, kel aru peas, ei võta merereisi ette 12. novembri ja 10. märtsi vahel. See on niinimetatud *mare clusum*'i („suletud mere“) aeg, mil talvised tormid on liiga ohtlikud, et meresõidu peale mõelda. Kui pakiline vajadus tagant ei sunni, tuleb oodata vähemalt 27. märtsini. Ja kuna mereleminek mis tahes kuu lõpus tähendab viltuvedamist, algab reis tõenäoliselt pigem aprillis. Alles siis, ja eriti juhul, kui kapten on (igale pike-male merereisile eelnevat) ohver-dusrituaali sooritades eriti hoolas, võidakse laeva õnnistada passaat-tuulega – suvemussooniga, mis meresõiduhooajal Vahemere-äärset kaubavahetust clavdab.

Kaubalaev jõuab mõne miili kaugusel Ostiast Tiberi harujões asuvasse Portuse linna sadamasse. Purjel paistvad tähed VL on lühend sõnadest Votum Libero („Pühendkink Vabakslastult”) ning tänuks inimeste ja lasti sadamassejõudmise eest sooritab meeskond ohvritalitust. Sadamas seisab kolmhargiga Neptunus.

PUTEOLI

KUNAGI OLI PUTEOLI ITAALIA tähtsaim sadam. Sada aastat tagasi olid Puteoli ja kreeklaste Delose saar (hiigelsuur orjakaubanduse keskus) tegelikult Vahemere tähtsaimad sadamad. Puteolile ehk Pozzuolile toovad kenakesti sisse nii keraamika kui ka kangad, ent enim tuntakse seda linna tänu seal kaevandatavale putsolaanliivale (kollakas-punane pimsskiviiv – *toim*), mis on peamiseks koostisosaks sellise imepärase chitusmaterjali juures nagu betoon, mille täielikku potentsiaali oskavad esi-

mestena ära kasutada just roomlased, kes valmistavad seda pisut parema kvaliteediga kui 21. sajandi tehased.

Sadamasse jõudes tuleb välja kannatada tolliametnike teravdatud tähelepanu. Nii nagu kõigi aegade maksuametnikel mis tahes maailma paigas, võib ka Rooma tollimeestel esineda teatavaid puudujääke võluvate kommete osas, ent ametimeisterlikkus, mida nad jõuliselt rakendavad, teeb kõik kuhjaga tasa.

Õnneks on Puteoli Rooma sadam. Maabumine nime poolest mitte-Rooma sadamas, näiteks Tarentumis või Napolis, tähendab seda, et esmalt

käivad sinu pagasist üle kohalikud võimumedhed ning „Rooma” territooriumile jõudes kordub sama protseduur piiril veel teist korda.

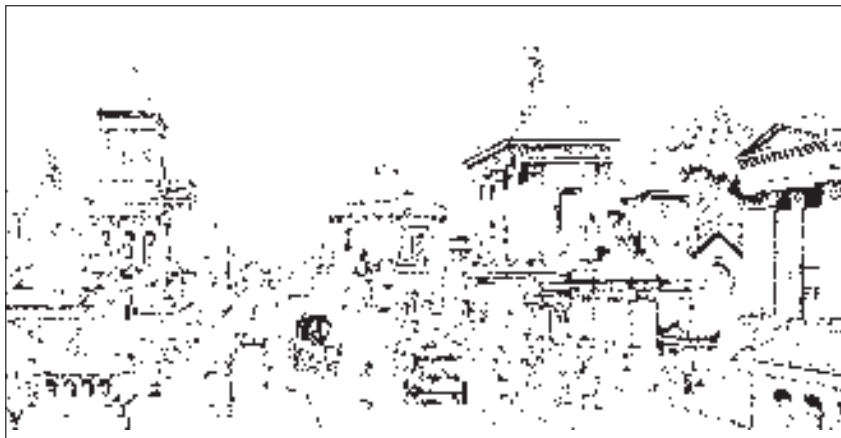
Kui saabud sellisel ajal nagu *dies nefastus* – päeval, mil turud on ametlikult suletud –, lükkub reisi jätkamine pisut edasi. (Tihti on *dies nefastus* mõne õnnetu sündmuse aastapäev – näiteks 18. juuli, mil gallid 390. aasta paiku eKr roomlaste armee puruks hakkisid.) Kui sul jääb Puteolis aega üle, kasuta seda hunnitu amfiteatri külastamiseks. Selle mõõdud on 149 × 116 meetrit ja areeni mõõdud 75 × 42 meetrit. Usutavasti võttis siinsetest mängudest osa ka türanlik keiser Nero, ehkki teatri praegune ehitis pärineb pärast Nerot valitsenud Flaviuste dünastia ajast. Huviväärsuste hulka kuuluvad ka akveduktid, millest üks koguni kaks tuhat aastat hiljem linnale endiselt vett toob.

Aga ehk sobivad pärast ruumikitsikuses veedetud merereisi esimeseks peatuseks Puteoli *thermae* – termid ehk avalikud saunad, mis saavad vett kohalikust allikast. Pärast saunatamist, kabadad riided seljas ja lõhnapilv ümber lehvimas, võta orientiiriks jumal Serapise suur kuju ja siirdu turuplatsile, mis asub käepäraselt kohe sadama kõrval; seal saad asuda oma teekonna järgmist etappi korraldama.

MAANTEED MÕÖTES

EI TASU LOOTA, ET MAANTEEL saab mugavalt reisida. Vankritel pole õieti mitte mingit vedrustust ja rataste pöörlemapanekuks peab enamasti jätkuma käputäiest rasvast. Teel Rooma on vankril sõitja alaliseks kaaslaseks kehvasti määratud rattatelgede lakkamatu kriiksumine (raskemaid vankreid seetõttu päevaajal linna sisse ei lubatagi). Hobuseid on vähe, üldiselt kasutavad neid ainult keiserlik postiteenistus ja sõjavägi, aga ega nende seljas sõita olekski teab mis mõnu, kui mõelda üsna algelisele roomlaste sadulale ja kannuste täielikule puudumisele (need jõuavad Itaaliasse alles mitu sajandit hiljem). Küll aga võivad need, kes otsustavad paljude teiste kombel jalgsi kohale matkata, hankida kompsude vedamiseks eesli.

Kui reisite kahekesi, võiksite valida *birota*, mis on, nagu nimigi ütleb (*bi rota* tähendab „kaks ratast”), kerge ja üsna kiire kahe-rattaline kaarik – lähim variant võiduajamiskaarikule, milleni enamik rändureid võiksid jõuda. Need (tihti fantaasiaküllaselt kaunistatud) antiikmaailma sportautod on pigem rikaste lelude kui korralikud inimveokid. Kui kaasas on suurem pere, tuleks võtta *carruca dormitoria*, suur telkkatusega vanker,

Väljaspool Rooma linna ääristavad tiheda liiklusega Appiuse teed hauakambrid. Paljud surnute majad on suured otsekui korruselamud – näiteks taamal paistev Caecilia Metella ümara põhiplaaniga massiivne hauakamber on 11 meetrit kõrge ja selle läbimõõt on 29 meetrit.

millesse kõik öösel magama mahuvad, nii et võõrastemajas ööbimise peale ei tarvitse raha raisata.

Väga rikkad tahavad ehk uhke-
mat või lihtsamat kandetooli, mida
tassivad vahetuste kaupa neli kuni
kaheksa orja; kõige ees kõnnib lakei
ja ajab lihtrahvast tee pealt jalust.
Rooma vabariigi ajajärgu algus-
aastatel peeti kandetoolis reisimist
sobivaks ainult haigele või väga nõr-
gaks jäänud inimesele, aga viimasel
ajal on hakatud sedagi transpordi-
viisi laialdasemalt omaks võtma.

Appiuse tee oli roomlaste esimesi
suurejoonelisi maanteid, millest on
nüüdseks saanud keisririigi au ja
uhkus. Mitte ükski tsivilisatsioon
enne roomlasi pole rajanud nii
laialdast teedevõrku. Teised teed

järgivad pinnavorme ja looklevad
tihti mööda mõne igiammuse jalg-
raja aset, aga Rooma teed, millele
on kehtestatud laitmatu järeelvalve,
kulgevad maastikul noolsirgelt, juh-
tugu siis ette soo või kungas. Ühes
sellises kohas, kus keiser Traianus
laskis Appiuse teed rannikule piken-
dada, lõikub maantee mäenõlva
rohkem kui 36 meetri sügavuselt.

Kõik Rooma teed ehitatakse
ühe ja sama valemi järgi: umbes
meetrisügavune lai kraav täidetakse
tugeva vundamendi saavutamiseks
kõigepealt liiva ja kiviprügiga; selle
peale tuleb kiht ühtlast kruusa ja
savi segu, millele laotakse kiviplaa-
did; keskelt voolitakse tee lõpuks
hoolikalt kumeraks, et vihmavesi
servade poole valguks. Pärast kõike

seda on isegi natuke kahju lugeda, et enamik sõidukeid ei kulgegi otsestelt maanteed mööda. Antiikajal kandsid väga vähesed veoloomad kabjaraudu ja soovist loomade jalgu säästa sõideti enamjaolt teepervel, nii et tee ise jäi vabaks jalakäijatele.

Teekonna kulgemist Rooma suunas märgistavad korrapäraste vahemaade järel paigaldatud miilivivid (Rooma miil on 86,9 meetri võrra lühem kui samanimeline hilisem pikkusühik). Miilivividel – ümmarguse või ovaalse ristlõikega kivipos-
tidel – on tihti lisaks vahemaadele kirjas muudki, näiteks vastava teeosa ehitaja või parandaja nimi. Eriti sõnaohtrad miilivivid seisavad kahekaupa kõrvuti, et kogu lisateave ikka ära mahuks. Muudel juhtudel paikneb üksainuke miilivivi iga *league*’i ehk Inglise kolmikmiili järel (Rooma *leuga* pikkus on 1,5 Rooma miili ehk ligikaudu 2,25 km). Kui Rooma jõuad, otsi Rooma foorumilt kindlasti üles kuulus kuldne miilivivi. Keiser Augustuse püstitatud kuldne miilivivi on tegelikult marmorsammas, mida katavad pronksplaadid, kus on kirjas impeeriumi teiste linnade kaugused Roomast.

*Mõned lähevad sihitult
rändama ja uitavad rannikul
edasi-tagasi, kord reisivad
meritsi, kord maitsi, ja kõikjal
valdab neid ohtlik rahutus.*

SENECA,
HINGERAHUST, 2.13

Kaardid on üldiselt ribakujulised ja seal on järjestikku kirjas teekonna asustatud punktid – üldist topograafilist teavet ega ilmakaari pole antud.

Kolmele hõbekarikale (viidi hiljem Rooma Kircheri Muuseumi) on teekonna tarbeks Gadesest (Cadizist) Roomasse graveeritud vahekaugused ja reisivankrid. Enamikul maakaartidest on nimekiri keiserlikest postijaamadest (*mansiones*), kus riiklike ametiasjade ajajad võivad sõidukit ja hobuseid vahetada, aga samas

pakutakse toitu ja peavarju ka suvalisele rändurile.

Mansiones paiknevad ligikaudu iga 20 km järel ning kui neis ei peaks õnnestuma peavarju leida, on olemas teisigi võimalusi. *Stabulum* on külalislahke peatuspaik, kust ei puudu ka tall, kus võivad ööbida loomad. Kesk-Itaalias asuvast Aeserniast pärit raidkiri annab pakutavatest teenustest suurepärase ülevaate:

*„Kõrtsmik, lööme arve kookku!”
„Sul oli üks sextarius [umbes pint
ehk 0,6 l] veini, ühe assi eest leiba ja
kahe assi eest leivakõrvast.”
„Õige.”*

„Kaheksa assi eest tüdruk.”

„Seegi õige.”

„Ja muula jaoks kahe assi eest heina.”

„See neetud muul mu ükskord laostab!”

Kõige stiilsem majutuskohd on *hospitium*, ent seegi on napilt möbleeritud. Reisijal tuleb ulualust jagada nii paljude inimestega, kui palju peremees suudab tuppa suruda, ja lisaks veel arvukate lutikatega. Kui tahad odavalt läbi ajada, vali *caupona* ehk kõrts ja jaga öömaja kohalike luuserite ja alamat klassi lutikatega. Ka eramajadest tasub järele küsida, kas öömajalisi võetakse. Ühe sellise maja seina ehib tahvel tuumaka teadaandega: „Kui oled puhas ja korralik, leiad siit toa, kus ööbida. Kui oled räpakäi, siis – ma küll punastan seda öeldes, aga – sina oled samuti teretulnud.”

Pea siis meeles, et eramajas ööbides tuleb oma asjadel hoolega silm peal hoida. Võõrastemajapidajaid ja laevakapteneid kohustab seadus kadumaläinud vara eest vastutama (ehkki paljud riputavad üles sildi, et raha ja ehete eest nemad ei vastuta), eramuomanikke aga mitte.

Sinu kaasrändurite hulgas on mitmesugust rahvast. Ohtudest hoolimata on roomlased varmad reisima. Turism on õitsval järjel majandusharu, ühelt poolt külastavad paljud Roomat, teisalt aga sõidavad Rooma rikaste perede võsukesed silmaringi

avardamiseks Kreekasse või Egiptusesse (ja kraabivad seal monumentidele grafitit, et järgmistel külastajatel oleks, mida vaadata).

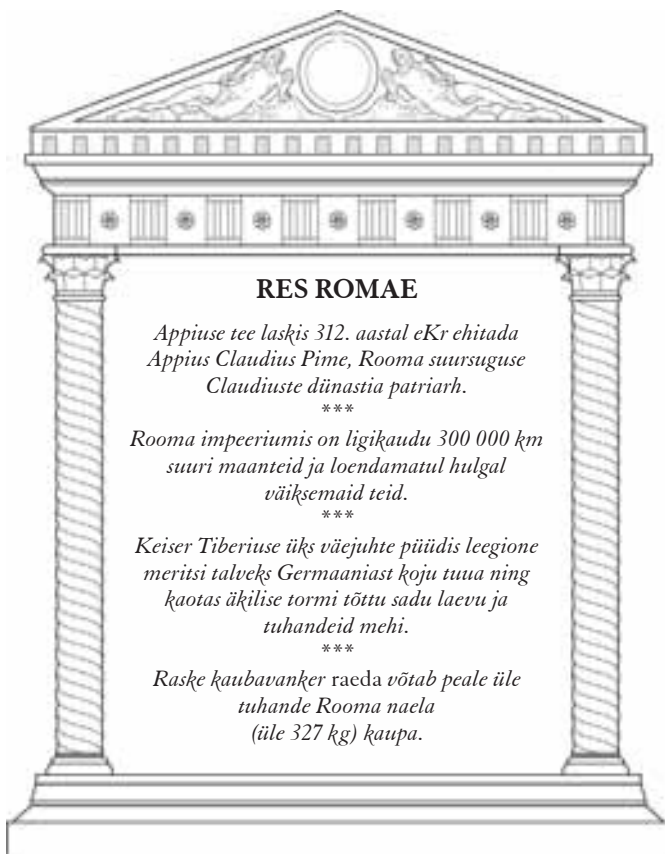
Palju käiakse palverännakutel, otsitakse üles oraakel või palvetatakse kuulsate altarite juures oma tervise eest ning naastakse koju vaimult ja kehalt virgemana – ehkki võib-olla on füüsilisel pingutusel ja värskel maaõhul selles sama suur osa kui jumalusel. Ärimehed ja kaupmehed liiguvad pidevalt ringi, mõnel kaasas puurid eksootiliste loomadega, olgu siis raha eest näitamiseks või Rooma küllastumatuses tsirkustes surma saatmiseks (vt *Meelelahutus*, lk 91). Kohalikud kaubitsejad liiguvad kindlaskujunenud ringi mööda turult turule (enamikus maa-asulates poode ei ole, poepidamise asemel peetakse regulaarselt turupäevi). Reisijate hulgas on ka sõdureid, kes lähevad puhkusele või pöörduvad puhkuselt tagasi, on käskjalaks või täidavad logistilisi ülesandeid. Rooma tulvab nii rohkesti mittekodanikest sõdureid (*peregrini*), et nende elukohaks eraldatakse spetsiaalne laager. Nende hulgas oli ka see tsentuurio, kes tõi Rooma apostel Pauluse. Iga kodanik võib Pauluse kombel kasutada edasikaebamise õigust (*Lex Iulia de Apellatione*) ja pöörduda isiklikult Rooma keisri poole, ja paljud kasutavad seda võimalust.

Poeet Horatius reisis mööda Appiuse teed ja katkendid tema päevikust annavad aimu ta reisi-
muljetest (katkendid on esitatud
ümberpöörduvalt, kuna Horatius rei-
sis vastassuunas):

*Läbisime vankritega 24 miili
[35,5 km] ja peatusime linnakeses,
mille nime ei saa värsis mainida,
aga mida on mõne vihje põhjal kerge*

*tuvastada: siin müüakse vett, mis on
jube vastik, aga leib on see-eest üli-
hea, nii et arukas rändur võtab seda
tavaliselt üle öla kandmiseks kaasa.*

*Seejärel hakkas Apuulia näi-
tama mägesid, mida ma hästi tun-
nen [Horatius sündis siin lähedal
Venusias], mida kõrvetab kuum
kagutuul ja mida mööda me mitte
mingil juhul poleks pidanud üles
ronima, kui meid poleks vastu võt-*

nud Trivicumi lähedal asuv villa, kus suits ajas vett silma, sest küdevasse ahju oli visatud märgi oksa, lehedki küljes. Poole ööni ootas mina nagu viimane loll siin valelikku tüdrukut; aga uni tuli peale, kui mõitesin armunaudingust; nii seal lebades määrisid erootilised unenäod ära mu ööroivad ja kõhu.

Suundusime siit otse Beneventumisse, kus agar võõrustaja põletas peaaegu [oma maja] maha, kui pööras tulel ringi kondiseid rästaid. Säde lipsas koldest välja ja läbi vana kõõgi leviv tulekeel kihutas üles lage lakkuma. Sa oleksid pidanud nägema, kuidas ahned külalised ja hirmul orjad kahmasid [tulest] toitu ja kõik püüdsid [leeki] kustutada.

Plotius, Varius ja Vergilius [üks teine kuulus poeet] said meiega Sinuessas kokku ... Kohe Campania silla juures asuv villake pakkus peavarju ...

TEEDE LIIGID

actus – harutee; tihti kasutatakse seda karja ajamiseks
clivus – tänav mäenõlval
pervium – läbikäik
semita – jalgrada, väike tänav
angiportus – kitsas kõrvaltänav või vahikäik
via – maantee
vicus – tänav

Forum Appii [teel Ariciasse] on tulvil laevnikke ja inheid kõrtsmikke. Me venivillemid jagasime selle teekonna kahte ossa, meist kiiremad saanuks hakkama ühega: Appiuse teed on kergem läbida aeglastel. Siin kuulutasin ma jube ropu vee tõttu oma kõhule näljasõja, oodates närviselt, kui kaaslased õhtustasid. Juba valmistuski öö varje maa kohale laotama ning taevas tähtkujusid puistama; siis hakkasid orjad laevnikkega ja laevnikud orjadega tüli kiskuma ... Nee tud sääsed ja sookonnad ajasid une ära; rohkest hapust veimist joobumuna laulsid laevnik ja teekäija läbisegi oma kaugest sõbratarist ...

HORATIUS, SATIIRID, 1.5

Horatiuse mainitud soo on osa Pomptini soodest, kus pesitsevad bandiidid. Ent kui soo jääb seljataha, paiknevad villad juba üksteisele lähemal ja kaunistused muutuvad rikkalikumaks. Teed ei äarista talud, vaid aiandid, ja liiklus on tihedam, suisa kihab. Veel mõned penikoormad, ja ees ootab Rooma!